



1 december 2022

Juryrapport Prix de Rome Architectuur 2022

Vastgelegd door Hyun Vin Kaspers en Dominique Geelen

'Architectuur kan niet alles oplossen.' Voor de Prix de Rome Architectuur 2022 werden 53 anonieme voorstellen ingediend voor de Open Call *Healing Sites*, waarbij elk voorstel een ruimtelijke interpretatie beschreef van een zelfgekozen vraagstuk en een bijbehorende architectonische site definieerde. Na zorgvuldig beraad selecteerde de jury een shortlist met vier genomineerden die bijzonder goed lieten zien hoe ruimtelijke ontwerp praktijken zich kunnen positioneren als kritiek op onze tijd. Volgens de jury deden zij dit door intrigerende locaties te combineren met een zorgvuldige stellingname over de richting waarin het vakgebied zich ontwikkelt. Voor de tweede ronde vroeg de jury de vier genomineerden om verder uit te werken wat er binnen hun voorgestelde kader zou gebeuren en hoe dit ruimtelijk geïmplementeerd zou kunnen worden met betrekking tot het aanpakken van de thema's en kwesties die in hun statements aan de orde kwamen. Meer specifiek: om verder te gaan dan alleen het onthullen van trauma's uit het verleden, of het herdenken van het verleden, en zo genezing te activeren door middel van architectuur.

Na bestudering van de tentoongestelde projecten van de genomineerden – Arna Mačkić, Dividual, Lesia Topolnyk en Studio KIWI – is de jury van mening dat zij allen op bekwame en mooie wijze invulling hebben gegeven aan hun oorspronkelijke voorstellen. Door de zorgvuldige presentatie van het werk was het voor de jury heel duidelijk dat de genomineerden enorm veel tijd en moeite hebben besteed aan het uitdrukken van hun ideeën, argumenten en voorstellen via het medium van de tentoonstelling. Elk van de ruimtelijke resultaten onderscheidt zich door middel van een unieke artistieke taal, immersieve sfeer, en benadering van genezing. Maar allemaal roepen ze bij de toeschouwer vragen op over wat architectuur al dan niet kan genezen. Deze aanpak sloot goed aan bij de intentie van deze editie van de Prix de Rome, waardoor de jury zich, onder andere, de vraag stelde of het gereedschap van de meester ooit het huis van de meester kan ontmantelen?¹

In **Arna Mačkić'** voorstel voor het ***Public Centre for Architectural Disaster and Collective Healing*** is het de architect zelf die kritisch wordt bekeken. Voor een constructieve verwerking van architectonisch trauma stelt Mačkić dat het belangrijk is om eerst de hele keten van architectuur, in een sociaal-politieke, economische en historische context, te helen. Ze stelt voor om in Den Haag een nieuw instituut op te richten, genesteld in het gebouw van Ad van der Steur waar voorheen het Joegoslaviëtribunaal was gehuisvest. Deze architectonische ingreep bestaat onder meer uit een reeks paviljoens die zowel uitdrukking geven aan afzondering als aan verzoening. De jury prijst het getoonde vakmanschap waarmee dit wordt tentoongesteld en waarbij Mačkić een prachtige materialisatie en sterke storytelling inzet om het verhaal te communiceren, en een inhoudelijke video laat zien om de kerngedachte, de complexiteit van de context en de rol van de architect te onderbouwen. De jury is echter van mening dat de definitie van wat een architectonische ramp is wat extra nauwkeurigheid behoeft. Ze stelt dat er een verschil is tussen rampen die door architecten worden gepleegd en architectuur – of de gebouwde omgeving in het algemeen – die aan rampen onderhevig is. Het is daarom nodig om de onderliggende argumentatie voor de voorgestelde instelling als ruimtelijke interventie duidelijker te legitimeren en de uit te drukken in een architectonische taal.

¹ Naar: Audre Lorde, 'The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House', 1984. In: *Sister Outsider: Essays and Speeches*. (Berkeley, CA: Crossing Press, 2007), 110- 114.



PRIX DE ROME

Daarmee zou de noodzaak voor de radicale architectonische transformatie van het huidige gebouw en het plaatsen van het nieuwe instituut op precies die locatie een sterker fundament krijgen. Niettemin waardeert de jury de spectaculaire manier waarop het gebouw wordt opengesteld om een scala aan prikkelende en sensitieve voorstellen te doen voor het oplossen van een immens vraagstuk.

Sociale en politieke genezing staan ook voorop in het voorstel van **Studio KIWI** (Kim Kool en Willemijn van Manen), waarin de *Toeslagenaffaire* dient als een ernstig voorbeeld van institutionele vooringenomenheid en onrechtvaardigheid. De huidige maatregelen van de overheid bestaan voornamelijk uit beleidswijzigingen en communicatiestrategieën binnen de Belastingdienst, maar Studio KIWI stelt dat een fysieke verandering van de gebouwen van de instelling ontbreekt. Daarom toont **Grounds of [in]Justice** hoe de twintig belastingbalies – grote en vaak verouderde gebouwen verspreid over het hele land –, getransformeerd kunnen worden tot bakens van genezing. Voor elke locatie wordt een specifieke handeling voorgesteld, zoals de daad van erkenning, het ritueel van begraven, de kracht van confrontatie, of de impact van een naam. Volgens de jury is dit op een grondige en uitgebreide manier gedaan. Voor de meeste interventies wordt humor ingezet als een luchtige manier om met het zware onderwerp om te gaan, terwijl de algehele presentatie van het werk juist aansluit bij de stemmigheid van de bestaande belastingkantoren. Hoewel sommige van de interventies pogingen voorstellen om weer dichterbij elkaar te komen, vond de jury dat er sterker had kunnen worden gereageerd op de onderliggende lagen van institutioneel racisme en er meer aandacht had kunnen zijn voor een meer gelaagde benadering van het belastingstelsel. Daarmee had het werk nadrukkelijker ruimte kunnen creëren voor gesprek en het opnieuw verbinden van deze publieke instelling met haar publiek om zo te analyseren hoe de architectuur van belastingheffing ook daadwerkelijk veranderd kan worden. Het gesprek dat Studio KIWI al met de Belastingdienst is aangegaan is bemoedigend en de jury hoopt van harte dat dit gesprek wordt voortgezet.

Via een diepgaande historische analyse brengt **Dividual** (Andrea Bit en Maciej Wieczorkowski) een lang genegeerd hoofdstuk uit de Nederlandse geschiedenis onder de aandacht: de onvrije Koloniën van Weldadigheid. In hun voorstel **Celebrating the Unproductive** onderzoekt het duo de relatie tussen genezing en arbeid. Met het uitgangspunt dat genezing een complex proces is, in plaats van een onschuldige vorm van zorg, wordt in het project van Dividual een radicale heroverweging van onze ideeën over productiviteit voorgesteld. Hierin staat de oprichting van een grondstoffenproductiesysteem in collectief bezit en beheer centraal; een hedendaagse interpretatie van gemeenschapsgrond waar de vier belangrijkste aspecten van het metabolisme van onze samenleving – voedsel, water, energie en materialen – worden uitgevoerd door geautomatiseerde processen in architectonisch vormgegeven, technocratische structuren. De jury waardeert de prikkelende transformatie van dit als UNESCO-werelderfgoed aangemerkt gebied in Veenhuizen. In eerste instantie afgepakt van de natuur en omgevormd door intensieve arbeid, wordt het nu weer teruggenomen door de natuur als gevolg van improductiviteit. Daarnaast is de jury zeer enthousiast over de esthetiek die het duo toont, zowel in het ontwerp als in de presentatie. De dualiteit in het voorstel leidde tot een veelheid aan discussies waarin aandacht was voor de gelaagdheid van improductiviteit en de nuances van het systematische voorstel. Omdat in het voorstel slechts heel algemeen werd gerefereerd aan de bewoners, bleef de jury achter met een aantal onbeantwoorde vragen met betrekking tot de beoogde toekomst van de onbenoemde gemeenschappen die er zouden wonen.

Lesia Topolnyk stelt dat architectuur in huidige conflicten niet langer controle kan uitoefenen door te vertrouwen op haar conventionele instrumenten en denkwijze. Met het project **No Innocent Landscape** wil zij de chaos omarmen: niet als een vervorming, maar als het enige middel waarmee zij



PRIX DE ROME

inzicht kan krijgen. Zij stelt een reeks nieuwe axioma's voor om de blokkade van onoplosbare kwesties te doorbreken. Volgens de jury is het een bijzondere prestatie om zo haar eigen rol als architect en ontwerper rechtstreeks ter discussie te stellen en te ontleden hoe haar beroep in elkaar steekt. De jury prijst haar durf om zich los te maken van de traditionele instrumenten van de architectuur, zeker in het kader van een instituut als de Prix de Rome. De gecreëerde tentoonstellingsruimte, met al zijn geuren, kleuren en geluiden, heeft de jury positief verrast en geïntrigeerd. Zij merkt op dat dit de enige tentoonstellingsruimte is die niet alleen een plaats vertegenwoordigt die genezing behoeft, maar ook zelf een plaats van genezing is geworden. Door gedetailleerde analyses te vertalen naar illustraties, modellen, en een indrukwekkende video, laat de immersieve tentoonstellingsruimte zien hoe illegale mijnbouw, geopolitieke conflicten en vervuilde landschappen aan de Oekraïens-Russische grens allemaal met elkaar verweven zijn, en hoe beperkt architectuur is in het begrijpen van deze situatie. Zo wordt duidelijk dat er dingen gaande zijn waar wij nog geen woorden voor hebben, laat staan een architectonische taal. Lesia's project toont het vermogen van de architect om veel dingen tegelijk te bevatten, een kerncompetentie van de architectonische verbeelding. Volgens de jury is het feit dat ze in haar project dicht bij de problematiek en het ongemak blijft, een werkelijk waardevolle prestatie en een oproep tot het voortzetten van een urgent gesprek. Met name omdat zij in haar voorstel het uitgangspunt omarmt dat architectuur niet alles kan oplossen, heeft de jury besloten om Lesia Topolnyk uit te roepen tot winnaar van de Prix de Rome Architectuur 2022.

Jury

De jury van de Prix de Rome Architectuur 2022 bestaat uit Carson Chan, Alessandra Covini, Afaina de Jong, Jan Jongert, Dirk Sijmons en juryvoorzitter Syb Groeneveld. Het juryrapport is geschreven door Hyun Vin Kaspers en Dominique Geelen.